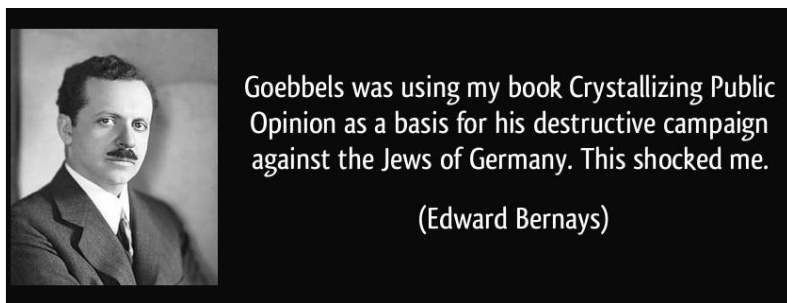

Η Ναζιστική προπαγάνδα παιδί του καπιταλισμού

Του Τάκη Βαρελά

Αναζητώντας τις ρίζες της Ναζιστικής προπαγάνδας, το πώς άρθρωσε το θεωρητικό της υπόβαθρο, τις μεθόδους τα και πως αξιοποίησε την μυθολογία, τις τέχνες, τον κινηματογράφο, τη φωτογραφία, την λογοτεχνία, την ποίηση, διάμεσου της τεχνολογίας στη Γερμανία προς το συμφέρον της ιδιοκτησίας και του πλούτου, διασφαλίζοντάς δια πυρός και σιδήρου την συνέχεια του καπιταλισμού και την κυριαρχία της αστικής τάξης, καταλήγουμε στο θεωρητικό και μεντορα του Γκέμπελς, τον Αμερικάνο Έντουαρντ Μπερνέζ, δημοσιογράφο, καλλιτεχνικό ατζέντη, οποίος στον του Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο συμμετείχε στην Επιτροπή Δημόσιας Πληροφόρησης της κυβέρνησης Γουίλσον των ΗΠΑ.

Η προπαγάνδα ως λέξη έχει τις ρίζες της στην Παπική εκκλησία, τη περίοδο όπου στη Ρώμη έγινε η περίφημη «**Σύνοδος για τη Διάδοση της Πίστης**» με αντικείμενο την εκπαίδευση των ιεραποστόλων το έτος 1627 και με πάπα τον **Ουρβανό Η΄**. Από τότε η προπαγάνδα ως όρος, επικράτησε να αναφέρεται σε κάθε οργάνωση – μεσο και δράση που επιδιώκει η αστική εξουσία, την με κάθε τρόπο ευρεία διάδοση – επιβολή των απόψεών της. Στην συνέχεια με πολιτικούς όρους η έννοια της προπαγάνδας, αρθρώθηκε στη βάση πολιτικών ιδεολογιών και οικονομικών συμφερόντων της αστικής τάξης. Σε αυτό το πλαίσιο η προπαγάνδα αποτέλεσε και αποτελεί ένα σπουδαίο εργαλείο επιρροής των μαζών με απaráμιλλη διεισδυτικότητα στην ψυχρόσύνθεση και τη δράση τους. Η αστική τάξη, κυρίαρχη τάξη και εξουσία χρησιμοποίησε στο έπακρον το όπλο της προπαγάνδας σε όλα τα επίπεδα, προσδοκώντας την χειραγώγηση των λαών με αντικειμενικό σκοπό τη διαίωνιση της εξουσίας του.

Από τους πρώτες εμβληματικές προσωπικότητες και θεωρητικούς αστών προπαγανδιστών ήταν ο **Έντουαρντ Μπερνέζ, δημοσιογράφος, καλλιτεχνικός ατζέντης, οποίος στον του Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο συμμετείχε στην Επιτροπή Δημόσιας Πληροφόρησης της κυβέρνησης Γουίλσον**, με αντικείμενο την διαμόρφωση της πολεμικής προπαγάνδας των ΗΠΑ, πράγμα που του έδωσε μεγάλες δυνατότητες να εφαρμόσει τις σκέψεις του. Με γνώσεις ψυχολογίας, τις αξιοποίησε δεόντως σε όλες τις κοινωνικές εκφάνσεις. Ήταν ένας από τους στρατηγικούς συνεργάτες της **American Tobacco Company, ο οποίος κατάφερε να συνδέσει τη γυναικεία χειραφέτηση με το κάπνισμα, δημιουργώντας έτσι ευρύ πεδίο κερδοφορίας για την καπνοβιομηχανία. Παρουσίασε τα τσιγάρα σαν «πυρσούς της ελευθερίας».**

Με συμβουλή του ψυχολόγου Abraham Brill, υπέδειξε ότι οι γυναίκες αντιλαμβάνονταν το κάπνισμα σαν σύμβολο ανδρικής εξουσίας.

Έδωσε ταυτότητα, ριζοσπαστικότητα, νεοτερικότητα, συγκροτώντας ένα αξιακό πλαίσιο, το οποίο μαζικά συνδεόταν με κοινωνικές αξίες και ιδεολογικές σημάνσεις. Η **American Tobacco Company** ξεπέρασε τους παλιούς τρόπους παραγωγής, πέρασε σε ευρύτητα ποδιού εφαρμογές με νέες μορφές χειραγώγησης. Αυτή την μεταβολή ο Μπερνέζ την ονόμασε «**Νέα Προπαγανδα**» η οποία αξιοποιήθηκε κατά κόρον από την αστική τάξη και για την ιδεολογική χειραγώγηση της κοινωνίας.

Ο Bernays επισημαίνει σχετικά: «**Η μειονότητα ανακάλυψε ένα ισχυρό βοήθημα για να επηρεάσει τη πλειονότητα. Αποδείχθηκε ότι ο τρόπος σκέψης των μαζών μπορεί να διαμορφωθεί με τέτοιο τρόπο, ώστε αυτές να διοχετεύουν τη νεοαποκτηθείσα δύναμή τους προς την επιθυμητή κατεύθυνση. Στη παρούσα κοινωνική δομή, αυτή η πρακτική είναι αναπόφευκτη**». 1

Ο Bernays ε παραδέχεται ότι η προπαγάνδα είναι σύμφυτη με το καπιταλιστικό σύστημα καθώς εξυπηρετεί την κυριαρχία της μειοψηφούσας αστικής τάξης επάνω στο σύνολο της κοινωνίας..

Σχολιάζοντας ο ιστορικός Δημήτρης Ταννής στο επίμετρό του: **«Η πολιτική θέση τους Μπερνέζ στη διασφάλιση των προνομίων της ελίτ, με τη συναίνεση των άμεσα θιγόμενων από αυτά ακριβώς τα προνόμια»2.**

Για τον Μπερνέζ, η κοινωνία είναι ο διαρκής ανταγωνισμός μιας ελίτ ευφυϊών και ικανών προπαγανδιστών οι οποίοι συνιστούν μια **«αόρατη κυβέρνηση»** που αποτελεί την πραγματική εξουσία. **Απο εδώ συνάγεται ότι η προπαγάνδα είναι ο εκτελεστικός της βραχίονας, μιας μικρής μειοψηφίας, δηλαδή της αστικής τάξης.**

Μεθοδολογικά ανάγει τα πάντα σε σπουδαίες προσωπικότητες και σπουδαία γεγονότα καθαυτά, αποκόπτοντας τα πλήρως από τις κοινωνικές διεργασίες και την ταξική πάλη που συντελείται.

Αυτή η άποψη συνεπάγεται de facto την ευρύτερη αντίληψη για τον ρόλο της προπαγάνδας προβάλλοντας έναν **«κοινό παρονομαστή συμφερόντων κι ένα διαταξικό συμφέρον με υλική υπόσταση»3.**

Ο Ιστορικός Ταννής επισημαίνει πως **αυτοί οι ηγέτες προσλαμβάνονται από τον Μπερνέζ «ως παρθενογενέσεις και όχι ως τέκνα των εκάστοτε ιδιαίτερων συνθηκών και ως προϊόντα της ιστορικής αναγκαιότητας» 4**

Ο Μπερνέζ ήταν συνεπής, μιας και εργαζόταν ως σύμβουλος δημοσίων σχέσεων σε μεγάλες μονοπωλιακές εταιρείες όπως η **United Fruits, ο Μπερνέζ** πρακτικά αναβάθμισε το πεδίο της προπαγάνδας ανατρέποντας θετικό περιεχόμενο εννοιών όπως π.χ. **η δημοκρατία, προκειμένου να ταυτιστούν στη συνείδηση της κοινωνίας σκανδαλώδεις οικονομικές πρακτικές ή τα πραξικοπήματα ως δικαιολογημένα.**

Από τα παραπάνω συνάγεται και η συμμετοχή του Μπερνέζ στο πραξικόπημα στη Γουατεμάλα το 1954 με την υποστήριξη των ΗΠΑ, υποστηρίζοντας προπαγανδιστικά στην ανατροπή του δημοκρατικά εκλεγμένου προέδρου Γκουσμάν με τρόπο που **διαμόρφωσε θετική στάση στην ευρύτερη κοινή γνώμη.**

Πρόκειται για μια πρακτική η οποία κυριαρχεί μέχρι σήμερα και συνοδεύει παντού και πάντα όλες τις στρατιωτικές επεμβάσεις των ΗΠΑ.

Ο διαρθρωτικός λόγος του Μπερνέζ είναι αποδεσμευμένος από ρατσιστικές και σεξιστικές προκαταλήψεις. Εμφανιζόταν με λόγο εξαιρετικά προοδευτικό καθότι δεν αναγάγει σε καθοριστικές ευταξίες τη φυλή, το φύλο, την εθνικότητα κτλ.

Η υπερταξική προσέγγιση του Μπερνέζ αποτελεί εξ ορισμού μια στρατηγική προπαγανδιστική τακτική πολιτικά για την εργατική τάξη πολύ επικίνδυνη, η οποία σκοπεύει να την εγκλωβίσει, στο άμεσο το ατομικό, το πρακτικό το τώρα, αλλά ουσιαστικά να αποδέχεται την διαχρονική κυριαρχία της.

Το γεγονός ότι το ιδεολογικό πλαίσιο της προπαγάνδας του δομείται μέσα από την υπέρβαση εθνικών, θρησκευτικών και πολιτισμικών περιορισμών, αποτελεί την αναγκαία λειτουργική προσαρμοστικότητα εντός του αναδυόμενου μεταβιομηχανικού πεδίου που καθιστούσε μη παραγωγικούς και άρα μη κερδοσκοπικούς τέτοιου είδους διαχωρισμούς.

Η ίδια η προπαγάνδα εν τέλει συγκροτήθηκε ως μια βασική έκφραση της βιομηχανίας της επικοινωνίας που ενσωμάτωνε συνολικά τον δημόσιο λόγο.

Ο Μπερνέζ, που εύλογα θεωρείται ως ο «Νέστορας» της προπαγάνδας και των δημοσίων σχέσεων, εισήγαγε μια σειρά από «επικοινωνιακές καινοτομίες» στη δημόσια ζωή των ΗΠΑ που έκτοτε δημιούργησαν μια συγκεκριμένη παράδοση .

Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο Ταννής: «Το πρωινό στο Λευκό Οίκο που παρέθεσε ο πρόεδρος Κούλιτζ σε γνωστούς ηθοποιούς ήταν, επίσης, ιδέα του Μπερνέζ που στόχευε στην ανάδειξη του «ανθρώπινου προσώπου» των θεσμικών φορέων της εξουσίας, ανοίγοντας έτσι ένα τεράστιο κεφάλαιο αποπολιτικοποίησης, προσωποποίησης και εξανθρωπισμού των κρατικών θεσμών.» 5

Το παραπάνω γεγονός αποτέλεσε και αποτελεί διαδεδομένη πρακτική της αστικής προπαγάνδας, γεγονός που απορρέει από την αισθητικοποίηση της πολιτικής εν γένει και αξιοποιεί ένα στρατό **Vip** της **show biz**, που εμφανίζεται στα προεδρικά γκαλά των αστικών κομμάτων σε συνδυασμό με την παρουσία εκπροσώπων της αστικής τάξης που βρίσκεται πίσω από τα σκηνικά. **Η νέα προπαγάνδα με την αρωγή των ελεγχόμενων ΜΜΕ, διαμορφώνεται στη βάση επιθυμητικών εικόνων και εικονικών ικανοποιήσεων.** Στη ρήση του τραπεζίτη της **Lehmann Brothers, Paul Mazur**, ότι «**οι επιθυμίες του ανθρώπου πρέπει να κυριαρχήσουν επί των αναγκών του**» αποκρυσταλλώνεται εμβληματικά και το ιδεολογικό πρόσταγμα του καπιταλισμού.

***Black free- day.** Ουρές για την αγορά καταναλωτικών αγαθών, με κίνητρο την έκπτωση, Αρα πρόκληση δια μέσου της επιθυμίας*

Οι ανθρώπινες επιθυμίες είναι «το καύσιμο που κινεί την κοινωνική μηχανή».

Από εδώ προκύπτει ο διαρκής ανεφοδιασμός και η χρηματοδότηση της πολιτισμική σαβούρας ως αναντικατάστατο προπαγανδιστικό καθήκον της αστικής τάξης και των εκφραστών της στα ΜΜΕ

Ο Ναζί Γιόζεφ Γκέμπελς επίσημος συνομιλητής και συνοδοιπόρος του Έντουαρντ Μπερνέζ

Αν ο Μπερνέζ υπήρξε ο κύριος θεωρητικός θεμελιωτής της προπαγάνδας, τότε ο Γιόζεφ Γκέμπελς αποτέλεσε την πλέον εξέχουσα περίπτωση ικανού προπαγανδιστή που αναδείχτηκε μέσα στον 20ο αιώνα.

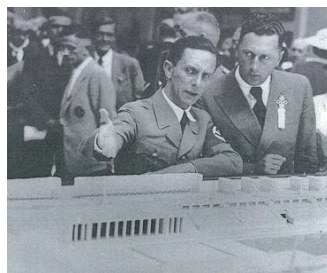
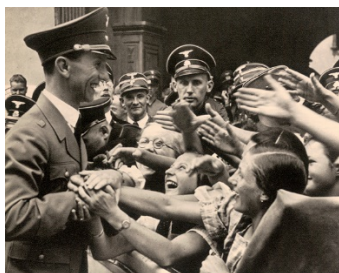
Ενταγμένος Εθνικοσοσιαλιστικό Κόμμα της Γερμανίας και με ισχυρές σχέσεις με τον Αδόλφο Χίτλερ διαμόρφωσε τις ήδη εμπεδωμένες φασιστικές του αντιλήψεις και τον αντισημιτισμό του, υπηρέτησε πιστά μέχρι τέλος το ναζιστικό καθεστώς.

Το γεγονός ότι η λέξη **«γκεμπελισμός»** καθιερώθηκε ως όρος, που υποδηλώνει τη συκοφάντηση και την μαύρη προπαγάνδα, τεκμηριώνει την σκοπιμότητα ότι ο φασισμός είναι η προέκταση του καπιταλισμού.

Οι ικανότητες του Γκέμπελς δεν αμφισβητήθηκαν ποτε στη Ναζιστική Γερμανία, γνωστή πλέον η φράση του αρχηγού των SS Χάιντριχ Χίμλερ για τον Γκέμπελς: **«Δώστε σε αυτόν τον άνθρωπο ένα μικρόφωνο ή ένα καλό στυλογράφο και θα κάνει τους Εβραίους να αυτοκτονήσουν από ενοχές».**

Δεινός ρήτορας, με ικανότητα να ικανότητα να χειραγωγεί το ακροατήριο, προσάρμοζε την πραγματικότητα στην υπηρεσία της προπαγάνδας του αποτέλεσαν το τρίπτυχο με το οποίο πορεύτηκε μέχρι τέλους.

Η αναγόρευση του Γκέμπελς από τον Χίτλερ σε Υπουργό Προπαγάνδας του Γ' Ράιχ το 1933 υπήρξε απλά το επισφράγισμα της ναζιστικής κυριαρχίας και δημαγωγίας, μέσα σε ένα κλίμα πρωτόγονου αντικομμουνισμού και βαθύ αντισημιτισμού.

Είναι σημαντικό να αναγνωρίζουμε τα βασικά χαρακτηριστικά της ναζιστικής προπαγάνδας, τις ιδεολογικές της αναφορές, τις στάσεις, τις συμπεριφορές την δράση της και τα ποιοτικά στοιχεία που την χαρακτηρίζουν.

1. Ο εθνικιστικός λόγος της αποτελεί μια δομική διάσταση του Ναζιστικού καθεστώτος. Σηματοδοτώντας έτσι το φάσμα της ναζιστικής ρητορικής, ανοίγει τον δρόμο για τη μυθολογική κατασκευή της Αρίας φυλής στη Γερμανία, πράγμα που εξάγεται σε κάθε κράτος (Ιταλία- Ελλάδα – Ιαπωνία κλπ) από ναζιστικά μορφώματα τα οποία αναζητούν εθνικά χαρακτηριστικά ανωτερότητας της φυλής, βλέπε ΧΑ και φασιστικά κόμματα στην Ευρώπη και τον κόσμο σήμερα
2. Ο εθνικισμός, στη νεότερη πολιτική ιδεολογική έκφραση του, κινείται ισοδιάστατα ως προς τη διαμόρφωση του κοινωνικού κράτους, αντλώντας τη νομιμοποίηση του αφηγήματος του δια μέσω της θέσπισης μιας «φαντασιακής κοινότητας» του έθνους.
3. Ο εθνικιστικός λόγος συνοψίζει εννοιολογικά το έθνος ως ιστορική κατασκευή. Ο τρόπος αυτός διαμορφώνει την στρατηγική λειτουργία για την απόκτηση συγκροτημένης ταυτότητας του έθνους ως σχηματισμός.

Εύστοχα επισημαίνει ο Δεμερτζής: **«Ο εθνικισμός ενορχηστρώνει, αναδιατάσσει και μετασχηματίζει προ υπάρχουσες ταυτίσεις, εμπειρίες, μνήμες και δεδομένα, προσδίδοντας τους ένα μεθύστερο, συμπαγές νόημα, που ποτέ πριν δεν είχαν. Επιπλέον με την αφηγηματική του δομή εξαλείφει τα ίχνη της κατασκευής αυτής» 6.**

Πρόκειται για μια στρατηγικής σημασίας προσποίηση, η οποία μας οδηγεί στη δημιουργία ενός ιδεαλιστικού πλαισίου, όπου το έθνος υπάρχει δι-ιστορικά, είναι αξίωμα με εκφρασμένη θεϊκή θέληση. Με αυτή την άποψη ταυτιζόταν και άλλος Ναζί **Άλφρεντ Ρόζενμπεργκ**: **«Τα έθνη είναι σκέψεις του Θεού».**

Στη Ναζιστική Γερμανία η προπαγάνδα του φασισμού, εφαρμόζεται με όρους μυθικής ταύτισης, το Γ Ραιχ

Η απουσία ταυτότητας που χαρακτηρίζει διαχρονικά τη Γερμανία υπήρξε μια από τις αιτίες ανάδυσης της Αρίας φυλής. Ενδεικτικές οι αναφορές του Λαμαρτ **« Οι Γερμανοί ουδέποτε είχαν κράτος, παρά μόνον τον μύθο μιας αγίας αυτοκρατορίας. Ο πατριωτισμός τους υπήρξε ανέκαθεν ρομαντικός ούτως ή άλλως αντισημιτικός, και επιπλέον ευλαβικός και σεβαστικός απέναντι στην εξουσία» 7**

Η μυθολογία εισάγεται και κυριαρχεί καταλυτικά στην προπαγάνδα των ναζί και διαμορφώνεται και αντανάκλαται στις μάζες που αναζητούν τέτοιου τύπου γοητευτικές αναφορές τη σαγήνευσή τους.

Μια άλλη πλευρά αφορά το ζήτημα του μονοπωλίου της προπαγάνδας από το φασιστικό κράτος. Σε επίπεδο παρεμβάσεων οι Ναζί ήταν αμείλικτοι σε κάθε ελεύθερη φυσική και θεσμική εκπροσώπηση της προοδευτικής τέχνης. Ο έλεγχος των Γερμανών Καλλιτεχνών αλλά και το ανελέητο κυνηγητό ήταν εμφανείς. **(Κάψιμο βιβλίων και έργων τεχνης, φυλακίσεις, δολοφονίες)** Ένας βομβαρδισμός σάπιων πληροφοριών που ζητούσε και

επέβαλε την συγκατάθεση των μαζών – είτε ενεργητικής είτε ανεκτικής – μέσω του οποίου εδραιώνεται και νομιμοποιείται η ναζιστική κυριαρχία στο κοινωνικό πεδίο.

Ο Kuhnl επισημαίνει ότι τα στρατηγικά στοιχεία της φασιστικής προπαγάνδας είναι η πίστη στην αυθεντία και η λατρεία στην εξουσία.

Η ρητορική των ναζί περιείχε πτυχές θρησκοληπτικής / μεσσιανικής αντίληψης, διότι **«μπροστά στην απελπισία της καθημερινής ζωής, κάτι τέτοιο αποτελούσε ακριβώς ένα εξυψωτικό βίωμα για τους μικρούς ανθρώπους»**⁸.

Στο βαθμό λοιπόν που «η θρησκεία είναι το όπιο του λαού» σύμφωνα με τη ρήση του Μαρξ, ο φασισμός προσέφερε στις μάζες μια ολοκληρωτική κατάσταση ονειροπόλησης, διατηρώντας τες σχεδόν ναρκωμένες

Κινηματογραφικές Ταινίες κατ εντολή του Υπουργείου προπαγάνδας του Γ' Ραϊχ

Το αφήγημά του φασισμού και η επιλεκτικότητα της ναζιστικής προπαγάνδας **«συνδέεται με ευρύτερες χωρο-χρονικές ορίζουσες, π.χ. ιστορικά γεγονότα, μνήμες, ήρωες, παραδόσεις, θρύλους, μύθους κλπ.»**⁹

Σε αυτές της συνθήκες και πρακτικές χτίζεται ο λόγος. Αυτός είναι ο λόγος, οι έννοιες, τα στοιχεία, η ρητορική, η ομογενοποίηση της κοινωνίας σε φαντασιακές ταυτίσεις τον οποίο χειραγωγούν στέλνοντας στα πεδία των μαχών

Από την παραδοχή του Μουσσολίνι έλεγε ότι **«Η προπαγάνδα είναι το καλύτερο όπλο μου»** έως την εύστοχη διαπίστωση του Γκέμπελς ότι **«Η Ιστορία θα μας καταγράψει σαν τους μεγαλύτερους πολιτικούς που πέρασαν ποτέ ή σαν τους χειρότερους εγκληματίες»**, αναδεικνύεται η οργανική δέσμευση της προπαγάνδας στην αφηγηματική κατασκευή της ιστορικής πραγματικότητας.

Δημοσιεύτηκε στο Alt.gr

2 Ταννής, 2015, σελ.214

3 Bernays, 2015, σελ.211

4 Ταννής, 2015, σελ.211

5 Ταννής, 2015, σελ.219

6 Δεμερτζής, 1996, σελ.16

7 Lacoue-Labarthe/Nancy, 2008, σελ.59

8 Kuhni, 1987, σελ.246

9 Δεμερτζής, 1996, σελ.8